

que ara consolidava un doble patriotisme català i espanyol, basat en el caràcter fundacional de l'aixecament de 1808.

La llegenda del timbaler del Bruc s'incorpora més tardanament, ja que al principi no passava de ser un simple fet anecdòtic. L'any 1881 el metge manresà Oleguer Miró descobreix el nom i cognoms del personatge: Isidre Llussà, que segons la partida de naixement havia nascut a Santpedor el 15 de març de 1791 i havia mort jove i solter a la mateixa vila. Per la seva banda, Antoni Vila Sala, arxiver de Santpedor, va desenvolupar algunes dades relatives al personatge.

El tema del Timbaler del Bruc va proporcionar matèria a no pocs literats del segle XIX i començament del XX, normalment de segona o tercera fila. Al marge de la càrrega ideològica amb què el mite es revestí, també mostrava uns valors arquetípics inherents a tota llegenda; en aquest cas, el coratge, l'enginy, la justícia, la resistència a l'enemic del poble català... En el mateix moment dels fets ja van aparèixer un seguit de composicions anònimes, com ara *Cansó nova per animar los valerosos catalans a favor de la fe, del rey y de la pàtria* que sembla que va ser publicada per la impremta Abadal de Manresa, així com altres romanços i cançons populars. A la segona meitat del segle XIX el tema és matèria

d'un bon nombre de poesies de jocs florals, i també de diverses novel·les i obres de teatre, entre d'altres *Lo timbal del Bruc* (1896), de Frederic Soler, Pitarrà. Alguns d'aquests literats, com Jaume Collell, pertanyien al moviment de la Renaixença, fet que prova el caràcter altament ambivalent de la llegenda del Bruc.

A nivell més local, es pot remarcar, per exemple, l'obra d'un jove Maurici Fius i Palà (el qual més tard seria diverses vegades alcalde pel partit republicà) *L'incendi de Manresa*, drama en tres actes que es va estrenar al teatre Conservatori el 4 d'agost de 1889 i es representà després arreu de Catalunya. L'obra planteja el conflicte del timbaler, enamorat d'una noia francesa, filla d'un francès que ha traït la confiança dels manresans, i es mou en un triple patriotisme molt primitiu, a la vegada manresà, català i espanyol: "Manresa abans cremada que francesa".

A partir dels anys vint els fets del Bruc passen sobretot a la li-

teratura infantil i juvenil, escrita majoritàriament en castellà, on s'exalten els valors "nacionals espanyols" de les batalles. Cal recordar, finalment, que fins i tot s'han rodat dues pel·lícules sobre aquesta llegenda, una l'any 1948 i una altra el 1982.

Capçalera d'un diari tradicionalista de Manresa de la dècada de 1870.

Francesc Cuixart, pintor i dibuixant (1875 – 1931)

Francesc Cuixart i Barjau era pintor i dibuixant.

Va néixer a Berga l'any 1875. Als setze anys estudià amb el pintor manresà Francesc Morell i, després, a Llotja, a Barcelona. Com a final dels seus estudis al costat del mestre Claudio Lorenzale va pintar el quadre de la Crema del Paper Segellat, que es conserva a l'Ajuntament de Manresa. Va residir i desenvolupà la seva carrera artística a aquesta ciutat. En relació amb el

tema del Bruc, va dissenyar l'any 1808 la medalla commemorativa de la batalla i féu per al Museu de Manresa la còpia dels deu quadres de la masia de les Farreres, obra d'un monjo cartoixà, sobre les batalles del Bruc. Francesc Cuixart es dedicà sobretot a la pintura de retrats, bodegons i quadres de gènere. També era un gran dibuixant. Algunes de les seves obres es troben al Museu Comarcal de Manresa. Va col·laborar com a il·lustrador de revistes i va ser docent de dibuix i pintura a l'Escola d'Arts i Oficis de Manresa. Va morir a Manresa l'any 1931.

Bibliografia

- OLIVERAS i SAMITIER, Josep (1987). "Manresa al segle XIX", a *Història del Bages*, vol. 1. Parcir Edicions Selectes, Manresa.
- SARRET i ARBÓS, Joaquim (1922). "Manresa en la Guerra de la Independència", *Monumenta historica civitatis minorisae*, vol. 2, Manresa.
- RIUS i BOU, Teresa (2008). *Les batalles del Bruc. 200 anys d'imatges*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.
- TOLEDANO GONZÁLEZ, Lluís Ferran (1991). "Els fets del Bruc: quatre mots sobre els nostres invents de tradicions", a *El Pou de la Gallina*, núm. 49 (octubre), Manresa. Pp. 52-53.

Jordi Piñero i Subirana

DOSSIER

FRANCESC XAVIER HERNÁNDEZ

La Guerra del Francès és un conflicte estrany

Trabucs i barretines

La Guerra del Francès cal entendre-la com part i capítol d'un conflicte general que afectava al conjunt d'Europa. Napoleó, continuador sui generis de la Revolució Francesa, intentava la total hegemonia continental i això va

comportar la generalització de conflictes i l'eclosió de les anomenades Guerres Napoleòniques durant els primers anys del segle XIX. La guerra a Catalunya va ser doncs, al capdavant, un episodi o una part d'un conflicte general europeu i d'una tensió entre an-

ticrègim i revolució liberal, entre reacció i progrés tot i el singular posicionament britànic.

La historiografia francesa i catalana han mantingut una producció dispar sobre el conflicte napoleònic a Catalunya. Obres bàsiques com les de Conard,

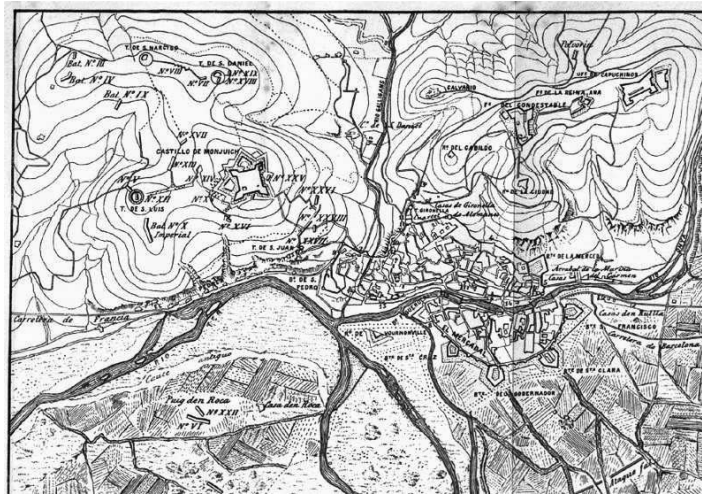
Saint Cyr o Langlois segueixen essent extraordinàriament útils; com interessants resulten encara els treballs de Joan Mercader, el millor dels nostres napoleònics, i els de Lluís Maria de Puig. L'obra més hol·lística i completa és, però, la de Maties Ramisa,

que a finals del XX va fer una magnífica i pluriangular aproximació a la Guerra del Francès. També comptem amb molt bones monografies locals i amb obres singulars com el Calaix de Sastre del baró de Maldà, una extraordinària crònica que no sempre s'ha tingut en compte.

Tanmateix encara estem lluny de tenir una radiografia precisa que superi definitivament els prejudicis engendrats per la component nacionalista espanyola que sempre ha condicionat la nostra historiografia quant a interpretació d'aquest conflicte. Només cal revisar els actes, conferències i llibrets promocionats, per institucions públiques o entitats privades, amb motiu del 200 aniversari de la Guerra del Francès per constatar que la visió antifrancesa de trabucs i barretines és la que, vergonyosament, continua dominant encara.

Massa noms per una guerra

La Guerra del Francès ha estat un referent desigual en l'imaginari contemporani dels catalans. En general la nostra historiografia, i també l'espanyola, considera que el conflicte, amb les seves connotacions de fallida de l'antic règim, es la porta d'entrada de Catalunya i Espanya al món contemporani. D'altra banda aquest conflicte multiforme ha estat denominat de diferents maneres. Els francesos el recorden com la *Guerre d'Espagne*; els britànics com a *Peninsular War*; els catalans com a Guerra del Francès i els espanyols com a *Guerra de la Independència*; això vol dir que aquest conflicte es contempla des de diversos angles i interpretacions. Cal deixar clar, però, que hi ha diferències entre les connotacions polítiques del terme "*Guerra de la Independència*" emprat pels espanyols i el més asèptic de Guerra del Francès utilitzat tradicionalment a Catalunya. Des del punt de vista de la historiografia espanyola el conflicte marcà l'ensulsiada de l'Antic Règim, i l'infantament de la Constitució del 1812, que van obrir pas al projecte del nou estat-nació espanyol. Tanmateix, "*la Pepa*" no deuria ser massa coneguda a Catalunya per molt que el Capità General Lacy s'es-

gargamells proclamant-la en les solitàries muntanyes de Bussa.

En el disseny i construcció de l'estat nació espanyol, durant els segles XIX i XX, l'afermament del patriotisme en base a l'exaltació del passat esdevingué, com arreu d'Europa, cosa usual. En aquest context la guerra de la "*Independència*", lliurada contra els francesos, era la gesta més immediata on podia fonamentar-se i prendre referents l'emergent patriotisme espanyol. D'altra banda els nous comandaments de l'exèrcit espanyol, d'extracció no aristocràtica i garants del canvi, s'havien forjat en la guerra contra els francesos i la magnificació del conflicte era, precisament, una font de legitimitat. Així doncs, i ben aviat, la "*Guerra de la independència*" va ser objecte de mitificació i un recurs per sadollar les necessitats de l'emergent nacionalisme jacobí espanyol que pugnava contra l'incombustible absolutisme de Ferran VII.

Els britànics son els vencedors

Des del punt de vista estrictament tècnic, i globalment considerada, la guerra va ser guanyada pels britànics de Wellington amb el ferm ajut dels portuguesos i el dispar suport dels espanyols. Tanmateix el posterior discurs espanyol va amagar aquesta realitat y va presentar el conflicte com una lluita guanyada per l'exèrcit i el poble espanyols en armes amb els ajuts, anecdòtics i prescindibles, de Wellington i l'armada britànica. En realitat potser podríem anar més lluny en aquesta línia argumental. Estem convençuts que la guerra a Espanya, i Catalunya, va

Plànol del primer setge de l'exèrcit napoleònic a Girona

(ARXIU ARB)

començar perquè la van atiar i provocar els interessos britànics, els seus agents i la seva flota. A Catalunya es pot constatar com en tot moment l'armada britànica es qui mou els fils, subministra armament i recursos i fins i tot enquadra les accions. Es a dir, va haver guerra perquè els britànics la van decidir i la van mantenir, els espanyols i els catalans van decidir ben poc. Van fer de comparses de Gran Bretanya.

La percepció nacionalista espanyola sobre la guerra contra Napoleó també va impactar entre els catalans implicats, de grat o per força, en la construcció del nou estat-nació. L'aportació catalana a la lluita comuna per la independència quedava prou coberta amb el nen heroi del Bruc, incorporat a la hagiografia patriòtica espanyola, que compartia cartell

amb la resistència numantina de Girona i Tarragona.

Catalunya és diferent... com sempre

La guerra a Catalunya va ser quelcom singular, i el fet que el conflicte fos conegut amb la neutra denominació del Guerra del Francès es prou significatiu. Catalunya, gairebé aïllada de la Península per la difícil orografia i el col·lapse de les comunicacions, esdevingué un teatre d'operacions independent. Aquí la guerra no tenia massa a veure amb la que es lliurava a les planícies mesetàries on el protagonisme el tenien les marrades dels britànics, des de les seves bases portugueses, i les escalivades regulars que els francesos en feien de les improvisades tropes espanyoles. Els francesos tenien molt clar, que Catalunya i Espanya eren teatres d'operacions diferents i l'organització militar sempre ho va reflectir amb comandaments, tropes i objectius segregats. Catalunya era un espai geoestratègic important atès que estava a tocar de la frontera francesa però alhora secundari i aïllat. La guerra es podia resoldre a la Península independentment del que passés a Catalunya i viceversa, i així va ser. Van haver dues guerres en paral·lel, i la de Catalunya, tècnicament, va acabar en taules amb

Europa es va omplir d'imatges de Napoleó; una bona part eren grans pintures que ell mateix encerregava a manera de grans reportatges gràfics. Altres, com aquesta caricatura, eren iniciativa dels seus enemics. (ARXIU ARB)

un lleuger avantatge estratègic pels francesos que van arribar a controlar les capitals neuràlgiques i els principals centres de decisió i producció econòmica. De fet els francesos no van perdre la guerra a Catalunya, es van retirar, i no per raons militars, sinó per l'ensulsiada del règim napoleònic a Europa després de la derrota de Leipzig i la caiguda de Napoleó.

Odi al gavatx

La guerra s'inscriu en una llarga tradició i cultura de conflictes en una frontera especialment activa d'ençà la fi de la Guerra dels Segadors. Òbviament no era la primera vegada que els francesos entraven i feien la guerra sobre el territori; i com en altres ocasions el pèndol entre francofilia i francofòbia va deixar sentir els seus efectes. En aquesta ocasió, però, era la francofòbia la que dominava. Els francesos havien arrasat el país en nombroses incursions durant la segona meitat del XVII, s'havien emparat del Rosselló, havien ajudat l'exèrcit espanyol durant la Guerra de Successió i havien estat determinants en la resolució de l'epíleg d'aquest conflicte en la campanya del 1713-1714. Al capdavant havien estat els francesos qui havien portat l'empenta de l'assalt a Barcelona l'onze de setembre del 1714. I encara havien atiat les incursions del 1719. En l'imaginari dels catalans el protector Lluís XIII havia quedat absolutament oblidat. El francès s'havia convertit en l'enemic històric, però tot i així les actituds van ser matisades. Malgrat que la mitificació de la guerra en clau nacionalista espanyola acostuma a presentar una resistència monolítica del poble català davant dels napoleònics els fets no van ser gens lineals.

El factor polític va ser importantíssim i al respecte cal tenir present que els francesos van donar, formalment, la independència a Catalunya i després la van annexionar a França. Per tant va haver una corrent política francesa filo-catalana que ja havia tingut precedents molt directes quan el general Dagobert, durant la Guerra Gran, havia considerat la possibilitat de col·locar Catalu-

Mostra de diferents ganivets de l'exèrcit napoleònic (ARXIU ARB)

nya en l'òrbita de la República. Napoleó era plenament conscient del potencial diferencial de Catalunya i de les possibilitats que tenia de crear un estat independent o una regió francesa que assegurés un glaci davant Espanya. Tanmateix no era fàcil intervenir en país que mostrava una visceralitat antifrancesa molt arrelada, on l'estat i la societat estaven en fallida. Naturalment aquell desgavell no es podia arranjar amb unes quantes baionetes franceses per molt interès que s'hi posés. La reubicació política de Catalunya exigia temps, tranquil·litat i bon govern... però Napoleó no en tenia. Tanmateix els afrancesats i els partidaris d'aprofitar els avantatges que ofería França, minimitzats per la història políticament correcta i per la historiografia espanyolit-zant van existir.

Com si tornés Carlemany

Amb François Charles Augereau, Duc de Castiglione i mariscal de l'imperi la política francesa envers Catalunya va fer un salt qualitatiu. De fet Catalunya estava del tot aïllada de l'interior peninsular, quedava per tant fora de l'abast dels dominis del rei Josep, i això era una realitat. Napoleó també va aspirar a crear allò que altres havien provat abans: una franja de seguretat al sud dels Pirineus, una nova Marca Hispànica. El 8 de febrer de 1810, per decret, Napoleó va crear quatre governs particulars a Catalunya, Aragó, Navarra i Biscaia sota administració directa dels comandants militars francesos.

La Catalunya aïllada era l'espai idoni per començar a experimentar. En un primer moment es va assajar la creació d'un Govern de Catalunya, o el que venia a ser el

mateix: donar la independència a Catalunya. En una segona fase Napoleó va optar, directament, per annexionar Catalunya a França. Afrancesats altament competents com el Comissari Reial Josep Garriga i sobretot el corregidor de Girona Tomàs de Puig, il·lustrat i nacionalista, van fer mans i mànigues per organitzar l'administració civil a Catalunya.

Puig esdevindria el principal ideòleg i arquitecte en l'intent d'organitzar una Catalunya autònoma sota la protecció de França. El dia 23 de febrer Augereau, a Girona estant, va anunciar amb gran solemnitat, la creació del Govern de Catalunya. La proclama va ser publicada en català i francès al Diari de Barcelona, que esdevindria bilingüe, i feia tota mena de crides i reconeixements a la història comuna de Catalunya i França:

Una oferta sense usuaris

L'aposta francesa no va ser nítida, tampoc estava clar en quina base social podia buscar suport. D'entrada la Catalunya interior quedava fora de l'abast francès i sotmesa al caos de les juntes, senyors de la guerra, conservadors hisendats, noblesa rural i clergat que s'havien mantingut fermes en les seves zones. L'oferta, si hagués vingut realment suportada en quelcom més que un grapat de fusells, podria haver estat suggerent per a la burgesia urbana i la burgesia manufacturera emergents. Aquests sectors, però, no tenien encara prou pes específic a Catalunya com per

dirigir una revolta nacional, liberal i burgesa tot i el suport de l'exèrcit francès. D'altra banda entre la burgesia i fins i tot entre els liberals i il·lustrats havia força partidaris de mantenir-se el marc de la corona espanyola, i el seu rerefons americà, amb preferència al que pogués oferir la República Francesa.

En qualsevol la Catalunya costanera va mantenir actituds ambigües. De fet ja portava més de cent anys fonamentant la revolució industrial i les transformacions del mercantilisme s'havien evidenciat. Existia una rica pagesia emergent que havia bandejat l'agricultura d'autoconsum en favor de la de mercat. Els vins, aiguardents i fruits secs catalans continuaven tenint bona sortida en els mercats colonials i europeus. Alhora, i més enllà del floriment de les produccions esperonades pels "asientos militares", la revolució manufacturera estava en marxa vertebrada per la fabricació d'indianes. La burgesia manufacturera, autèntica burgesia industrial, centrada sobretot a Barcelona, i en la producció tèxtil, esdevenia un grup social emergent. Igualment la burgesia comercial afaïxonada en l'aventura colonial despuntava des de mitjans del XVIII en les ciutats de la costa. Aquests grups de la Catalunya dinàmica esdevingueren afrancesats fàctics o explícits col·laboracionistes. De fet qualsevol persona amb sentit comú, o mínimament progressista havia de considerar molt seriosament l'opció racional que presentaven la República Francesa, o el bon rei Josep. Així la burgesia manufacturera i comercial de Barcelona va mantenir una posició eclèctica i capdavantera de la manufactura com el fabricant d'indianes, Erasme de Gònima, van col·laborar obertament en el marc que ofería Napoleó. Altres negociants i fabricants com Jacint Sala, Fèlix Català, Pau Galceran, Martí Pi, Erasme Puig o les famílies Bonaplata i Bacardí també i van romandre a la ciutat.

La Barcelona francesa

La ciutat de Barcelona no va registrar cap intent seriós de sublevació contra els francesos llevat del que pel maig del 1809

van protagonitzar un reduït nombre de clergues i militars espanyols, i que posteriorment fou magnificat i mitificat (a Barcelona hi ha carrers i estàtues). La acomodaticia passivitat de la capital industrial, burgesa i proletària, respecte dels napoleònics va ser prou eloqüent. Possiblement els obrers i els burgesos de la manufactura tenien posicions comunes de simpatia envers els ocupants. Malgrat l'esclerosi i les dificultats del moment, el comerç no es va aturar i d'una manera legal o il·legal es va mantenir en direcció a França i Europa, però també cap als territoris espanyols sota control dels ferrandins. Els sectors manufacturers i comercials havien patit molt a causa dels recents conflictes contra la Gran Bretanya que amb els seus naviliers va tallar les rutes comercials amb les Índies. Ara el domini continental francès obria possibilitats per reorientar el comerç català cap a Europa i en aquest sentit la col·laboració amb els napoleònics podia obrir expectatives. Els problemes es van convertir en oportunitats, Catalunya amb poders dèbils i fragmentats, esdevingué un territori idoni per fer negocis fora de control. El contraban i el tràfec de tota mena de productes esdevingué una pràctica en la qual sovint van mancomunar esforços, en benefici propi, funcionaris, negociants i militars francesos, duaners de l'imperi, negociants catalans, mercaders britànics, militars espanyols, guerrillers, alcaldes, corsaris de tota mena i la mateixa marina britànica. La societat capitalista estava en plena gestació...

Patriotes hisendats, frares i baronets.

A tot això la fallida brusca de l'Antic Règim va provocar una esquerda entre la Catalunya costanera i urbana i la Catalunya tradicional de l'interior. L'edifici català, malmès d'ençà la fallida institucional i constitucional del 1714 perdia cohesió social i política, i s'ensorrava damunt els francesos que acabaven d'entrar. Està clar que la pagesia del rerepaís, arrelada en el passat, fanàticament catòlica i profundament antifrancesa, d'ençà les

Guerres dels Miquelets, va ser un bloc irreductible davant els revolucionaris ateus. La clericalla, la noblesa borbònica i la d'espardenya també estaven, òbviament, identificats contra els valors de la República.

La Catalunya interior conservadora i catòlica no encaixava amb la Catalunya costanera manufacturera i liberal. Aquest enfrontament distorsionat per l'ocupació francesa prendrà diàfana carta de naturalesa en acabar el conflicte i es concretarà en les brutals guerres carlines, en un context de disseny d'un nou model d'Estat espanyol.

Pel que fa a la suposada Catalunya patriota, espanyola o catalana, el buit de poder va comportar,

Un trabuc és una arma de foc que es caracteritza per tenir un canó en forma de trompeta. Es carrega per la boca amb una o varies municions de plom i es dispara amb una guspira. Molt usat durant el segle XVII és l'arma bàsica dels exèrcits, les guerrilles, els miquelets i els sometents durant la guerra del francès, però va acabar caient en desús per ser una arma lenta i poc precisa. (ARXIU ARB)

naturalment, l'ascens de sectors que van trobar denominadors comuns en l'enfrontament al francès. A finals de maig de 1808 i a l'escalf de la revolta de València i Saragossa es van formar embrions de juntes a Lleida, Tortosa, Igualada, Girona i Manresa. Però la fallida de l'Estat es feia notar per tot i arreu. Els combatents dels Bruços ja amb les armes a la mà, i amb el pretext de liquidar traïdors van lliscar cap a la revolta social tot passant comptes amb els hisendats. Les classes acomodades del camp, sectors de la noblesa rural i sobre tot l'església van reaccionar, però, ràpidament per tal de mantenir l'ordre social en base a un programa de lluita contra l'anticrist francès. Així el

18 de juny, pocs dies després de la revolta popular desencadenada per les batalles dels Bruços, a Lleida es va organitzar la Junta Suprema del Principat, presidida precisament pel bisbe de Lleida Jeroni Torres i amb representants dels corregiments. De fet es van prendre mesures organitzatives similars a les que ja s'havien endegat durant la Guerra Gran, període en el qual també es va col·lapsar el poder borbònic.

La Junta Suprema contemporitzava el seu poder amb les Juntes dels Corregiments i aquestes amb les Juntes locals, que compartien més o menys protagonisme, segons els casos amb els ajuntaments. A la pràctica les Juntes tenien molta autonomia i certament se'ls a de reconèixer que van tenir una certa capacitat política, amb totes les deficiències que es vulgui, tractant d'impulsar una política militar i fiscal. Amb els francesos tancats i aïllats dins Barcelona i Figueres les Juntes van tenir carta blanca per assolir la màxima coordinació. La presència massiva de la flota britànic

van fer mans i mànigues per escapolir-se, la qual cosa no significa que, contràriament, s'integressin a un partida guerrillera o participessin en el sometent. Amb tot convivien i s'organitzaven a Catalunya tres masses ben diferenciades de combatents que la Junta pugnava per coordinar: exèrcit regular, miquelets i sometents. Les forces regulars de l'exèrcit borbònic que encara mantenien coherència eren les forces més fiables. Els miquelets mobilitzats amb la pretensió que esdevinguessin una tropa regular no tenien experiència militar i que mantenien l'ancestral idea que podien tornar a casa i dispersar-se quan els vingués de gust. Havia també el sometent, els homes armats de cada poble o contrada que s'havien de mobilitzar en un moment donat. Aquesta darrera força encara era més desigual que els miquelets, es formava i es dissolia a gran velocitat. No era gens fiable però esdevingué un autèntic calvari pels francesos. Alguns grups de combatents van derivar cap a una acció guerrillera que sovint va degenerar en banditatge més o menys disfressat de patriotisme. I encara hauríem d'afegir

ca a la costa donava cobertura al procés.

No a la guerra...

El 23 de juny de 1808, tot just començant la guerra, la Junta, desplegant un singular imaginari patriòtic, va decretar la mobilització de 40 terços de miquelets de mil combatents cadascun. Els ajuntaments van ser comminats a fi aportessin un determinat nombre de combatents armats i diners per mantenir-los durant un més. La crida va resultar un fracàs. Els catalans, com sempre van rebutjar la incorporació obligada al nou exèrcit espanyol que es volia improvisar. Alguns van quedar atrapats a les noves quintes però la majoria dels joves

les unitats de mariners, artillers o infants de marina britànics, així com assessors, que en moments puntuals van tractar d'afaiçonar les forces catalanes. Donar coherència a aquest magma emergent i evanescent i convertir-lo en un exèrcit reglat esdevingué una de les aspiracions fracassades de la Junta. Els intents de derrotar als francesos a camp obert o aguantant setges es van comptar per derrotes.

L'autoritat de la Junta Suprema, o de les distintes juntes corregimentals sempre va ser més nominal que real. A la pràctica

la capacitat executiva va ser limitada. Les recaptés impositives es van acabar fent sobre el terreny i amb les armes a la ma. En general els municipis van mantenir les seves autoritats que esdevenien interlocutors davant dels afanys tributaris de les Juntes; o de les exigències de provisions o diners que exigia una determinada força militar en passar pel municipi. Pobles i pagesies van ser exprimits i exhaurits fins el límit per tal d'alimentar, equipar i sostenir les tropes, a banda van patir l'impacte dels saqueigs i robatoris perpetrats per la guerrilla.

Una societat en caiguda lliure

Els patriotes també van contribuir a definir un territori caòtic. Els robatoris disfressats de cobraments d'impostos efectuats a punta de baioneta, que arriaven pobles cada cop més depauperats, van coexistir amb operacions de contraban i comerç il·legal o alegal a gran escala, que enriquien minories d'aventurers i espavilats. El pols comercial, no va defallir en cap moment tot i les seves inusuals vies. Sabem que els traficants de Barcelona compraven blat a zones insurgents i el revenien a bon preu; sabem que administradors francesos es deixaven robar, entregaven o venien directament a la guerrilla el bestiar o queviures destinats

a l'exèrcit imperial. Al seu torn la guerrilla el podia tornar a revendre a uns o altres, o fins i tot fer el trasllat amb seguretat i revendre després. Sabem que la marina britànica traficava tabac, cafè, sucre i colonials a partir de ports controlats com el de Vilanova i que aquests productes es redistribuïen indistinta i ràpidament pels mercats imperials o insurgents. Sovint un mercader ben posicionat podia moure's amb una certa seguretat amb salconduïts d'ambdós bàndols, i amb contactes venedors i compradors en territoris d'uns o altres. A banda els francesos van ubicar petites flotilles corsàries a Barcelona que van fustigar el comerç d'altura i cabotatge, i a l'inrevés els corsaris insurgents o al servei dels britànics també actuaven indiscriminadament. L'arribada de productes colonials a Cadis i a les costes mediterrànies fins i tot va augmentar espectacularment atès que els britànics van deixar d'actuar contra els nous aliats, i ara tractaven també de beneficiar-se del tràfec colonial. Les reformes polítiques i l'anarquia del contraban es donaven però en un marc de misèria en augment al camp. La guerra va exhaurir tota mena de reserves, els moviments de població van implicar camps abandonats descens de la productivitat agrícola i

ramadera. La sequera i les males collites van augmentar encara més els problemes de subsistència. La fam i la pesta es van ensenyorar dels camps catalans portant a la misèria i la mort a milers de persones.

En aquest maremàgnum de singular patriotisme molta gent amb iniciativa es van dedicar a enriquir-se mantenint un distanciament respecte la política. El negoci passava doncs per davant de la política. Altres van entrar en el que seria una cultura de bandidatge i violència que es mantindria durant tot el segle. L'embrutiment moral va guanyar terreny en un país desmanegat i dislocat que anava a la deriva. Certament que el temps jugava a favor dels francesos que a Catalunya anaven assolint progressivament més control sobre el territori i els esforços de gent com Tomàs de Puig, en lluita titànica, aconseguïen una administració cada cop més eficient. En qualsevol cas la ficció d'un estat autònom català sense suport de la població tenia poques possibilitats de reeixir a curt termini. La feblesa estructural de la proposta va menar a una més realista: l'annexió directa a França, que es va considerar amb més opcions d'èxit, atès que la República podia fer mans i mànigues per ordenar i pacificar el territori.

Aquesta opció de reconvertir Catalunya en quatre departaments francesos es va portar a terme finalment per decret de Napoleó del 26 de gener de 1812. En aquell moment, derrotades les principals forces militars hispano-catalanes i reprenent els imperials el control dels nuclis urbans més importants l'annexió podia tenir èxit a mig termini. Tanmateix, tot i que els imperials havien aconseguit un cert control militar a Catalunya a la resta de fronts van perdre la guerra. La via de l'annexió a França va fracassar, no per inviable, sinó per la derrota dels exèrcits imperials a Rússia, a la Península i finalment a Leipzig.

Cal no oblidar però que Barcelona va ser la darrera ciutat europea on va onejar la bandera tricolor, que pocs anys després la ciutat va resistir amb valor el setge dels Cent mil fills de Sant Lluís i que la Marsellesa esdevingué la cançó de combat del jove proletariat català, potser l'herència de Napoleó a Catalunya va quedar a la banda submergida de l'iceberg.

Francesc Xavier Hernández Cardona

Catedràtic de Didàctica de les Ciències Socials, Universitat de Barcelona

DOSSIER

RAMON FELIPÓ

La Bula Apostólica con la cual, N. Smo. P. Pio Papa VII, Fulmina excomunió Mayor al Gobierno Francés

Berga, al segle XIX, va ser una ciutat molt cobejada per tots els bàndols en guerra (1), i per desgràcia (!) va haver-hi tantes guerres al segle XIX... qui controlava militarment Berga, controlava de fet l'accés als Pirineus pel Llobregat.

L'emperador francès, Napoleó, que volia dominar tot Europa, va firmar a Viena un decret el 17 de

maig de 1809 pel qual els Estats Pontificis quedaven incorporats a l'Imperi Francés, però conservant el Papa la facultat de residir a Roma tot assignant-li una renda de dos milions de francs. Aquest decret no va ser promulgat a Roma fins el 10 de juny; el dia següent, el Papa, va promulgar butlla d'excomunió a Napoleó titllant-lo d'usurpador.

La tradició diu, segons l'Enciclopèdia Espasa, que Napoleó en conèixer la seva excomunió va dir "*Les excomunionis del Papa no faran caure els fusells de les mans dels meus soldats!*". Napoleó va ordenar que els seus exercits ocupessin Roma; el Papa, que era al castell de Sant'Angelo, fou fet presoner i va ser conduït a Grenoble, més tard a la Sorvona on

el Papa i Napoleó es varen reunir en una violenta entrevista.

El 1812, és l'any de les Corts de Cadis, quan per primera vegada, a l'estat espanyol, es van reunir uns "diputats" per fer una constitució amb un marcat caràcter liberal.

Però, a Berga, que no fou mai ocupada per l'invasor Francès (2), es resistia contra l'ocupació,